

Katarzyna Węgorowska
Uniwersytet Zielonogórski

OD ALABASTRONU DO FLAKONU RENÉ LALIQUE'A... KILKA LINGWISTYCZNO-KULTUROLOGICZNYCH UWAG O NACZYNIACH NA WONNOŚCI, PACHNIDŁA, ZAPACHY, PERFUMY...

Wyobraźnia – to czysty entuzjazm.
Wiliam Blake

Wymienione w tytule szkicu wonności, pachnidła, zapachy, perfumy... oraz inne rodzaje pachnących kosmetyków i wyrobów perfumeryjnych, jak wonne olejki, wody toaletowe, wody kolońskie... na trwałe wpisały się w materialną oraz duchową (symboliczną) kulturę człowieka. Wyróżniające je właściwości – nuty, akordy, kompozycje, ewolucje zapachowe, a także indywidualizujące je chrematonimy stanowiły i stanowią przedmiot interdyscyplinarnych rozważań¹. Jednak tylko w niektórych z nich zawarte zostały subtelne refleksje na temat, reprezentatywnych dla określonych zapachowych marek, *flakonów* 'butelek, niewielkich naczyń, służących zwłaszcza do przechowywania perfum' <fr. *flacon*>², które, podobnie jak nazwy własne sygnujące określone zapachowe kreacje, stanowią w dzisiejszym skomercjalizowanym świecie istotne desygnaty marketingowo-reklamowe. Zdaniem Agaty Wasilenko –

równocześnie z komponowaniem zapachu sprzedawcy zlecają specjalistycznej firmie sporządzenie flakonu. Zwykle przywiązują do niego większą wagę niż do samych perfum, gdyż ich zdaniem to właśnie opakowanie ma decydujący wpływ na spontaniczną decyzję o zakupie pachnidła. [...] Nic więc dziwnego, że specjaliści od marketingu gotowi są wydać na wyjątkowy flakon nawet cztery razy więcej niż warta jest jego zawartość. Projekty zamawia się w specjalistycznych firmach kierowanych przez wybitnych artystów, którzy, gdyby mieli więcej wolnego czasu, byłiby zapewne rozchwytywani rzeźbiarzami³.

1 Por. M. Bugajski, *Jak pachnie rezeda? Lingwistyczne studium zapachów*, Wrocław 2004; M. Hawrysz, *Obraz kobiety w obcojęzycznych nazwach wyrobów perfumeryjnych*, [w:] *Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego*, t. XX, Wrocław 1998, s. 62-73; A. Piotrowicz, M. Witaszek-Samborska, *O słownictwie kosmetycznym we współczesnej polszczyźnie*, „Język Polski” 2000, z. 80, s. 39-46; A. Wasilenko, *Leksykon perfum*, Kraków 2000; eadem, *Świat perfum*, Warszawa 2004; A. Hurton, *Erotyka perfum, czyli tajemnice pięknych zapachów*, Kraków 1994; F. Pavia, *Wielka księga perfum*, Warszawa 1998; *Pobudź zmysły. Uwodź zapachem*, „Skarb” 2015, nr 12, s. 84-89.

2 Por. *Słownik wyrazów obcych. Wydanie nowe*, red. E. Sobol, Warszawa 1996, s. 346.

3 A. Wasilenko, *Świat perfum*, s. 8.

Zafascynowani artystycznymi wyrobami wykreowanymi/zaprojektowanymi przez Thierry'ego de Baschmakoffa, Pierre'a Dinanda, Serge'a Manseau, Jaquesa Helleu, Thierry'ego Murgala, Armanda Rateau, Katherine Krunas, Fédérico Restrepo, Alberta Elbaza, Petera Schmidta, Cac La Page, Marka Lalique'a... i zawartymi w nich wonnościami nie zawsze uświadamiamy sobie, że trzymana przez nas w dłoniach buteleczka ulubionego kosmetyku to efekt artystyczno-cywilizacyjnej ewolucji zainicjowanej przez starożytny *alabastron* 'naczynko z alabastru, gliny lub szkła o kształcie kulistym lub podłużnym i zaokrąglonej podstawie, przeznaczone na wonności, używane w starożytnej Grecji i starożytnym Egipcie' <gr. *alábastron*>, którego artystyczno-perfumeryjna geneza, a tym samym nazewnictwo etymologia, związana jest z, powracającym również dziś do wonnych łąk, *alabastrem* 'minerałem, drobnoziarnistą, zbitą, przeważnie białą odmianą gipsu stosowaną w rzeźbiarstwie oraz do wyrobu naczyń i drobnych przedmiotów ozdobnych' <z łac. *alabaster* 'flakonik na wonności', z gr. *albátros* 'ts.'>⁴.

Cel niniejszego lingwistyczno-kulturologicznego eseju stanowi zatem prezentacja nazw i werbalnych deskrypcji naczyń, w których ludzie przechowywali i przechowują wonne substancje, apelatywnych określeń, potwierdzających poczucie ich sensualnej estetyki, a tym samym wrażliwości.

Jednym z najpiękniejszych starożytnych alabastronów jest *alabastrowy dzbanuszek* na perfumy ← apelatyw (dalej ap.), *dzbanuszek* 'niewielki, mały dzbanek zwężony u góry, z dziobkiem z jednej i uchem z drugiej strony'⁵, egipski artefakt pochodzący z komory grobowej faraona Tutanchamona⁶, który, odnaleziony wśród innych unikatowych i ekskluzywnych artefaktów, potwierdza tezę, że –

pomimo porażającego bogactwa złotych skarbów chyba jeszcze większe wrażenie robią i więcej informacji dostarczają przedmioty osobistego użytku, którymi władca [Tutanchamon – K.W.] posługiwał się w ciągu swojego krótkiego żywota. Należą do nich rozmaite gry i zabawki, ekwipunek pisarski, ubranie, zwykle skórzane sandały, zestaw kosmetyków, lusterka czy brzytwy [...]. Te skromne przedmioty mówią nam o Tutanchamonie człowieku znacznie więcej niż wszystkie złote skarby razem wzięte⁷,

– i o którym, jako o *kalcytowym*⁸ przedmiocie łączącym w sobie piękno, ideologię i pragmatyzm, na podstawie dalszej części wypowiedzi egiptolog Delii Pemberton, wiadomo:

jest wśród nich naczynie na perfumy wykonane z tzw. alabastru (właściwie kalcytu) przedstawiające dwa Nile wiążące kwiaty lotosu i papirusa, heraldyczne rośliny Górnego i Dolnego

4 *Słownik wyrazów obcych*, s. 28.

5 Definicje charakteryzowanych nazw zostały ustalone i zmodyfikowane na podstawie słowników języka polskiego wymienionych w *Literaturze cytowanej*, zamieszczonej na końcu szkicu.

6 R. Hamilton, *Starożytny Egipt*, Ożarów Mazowiecki 2008, s. 14.

7 D. Pemberton, *Skarby faraonów*, Warszawa 2004, s. 114.

8 *Kalcytowy* 'tu: wykonany z kalcytu 'węglanu wapnia, przezroczystego, bezbarwnego, białego lub zabarwionego, najczęściej żółtawo, głównego składnika wapiennych skał osadowych i marmurów, stosowanego w przemyśle szklarskim i ceramicznym' <od łac. *calx calcis* 'wapno'> (*Słownik wyrazów obcych*, s. 511).

Egiptu. Ta tradycyjna kompozycja wyraża ideę *sematui*, tj. Połączenia Obu Krajów, czyli Zjednoczonego Egiptu⁹.

W tę starożytną kolekcję alabastronów wpisują się również: a) związane z czasami Biblii, należący do grupy *pojemników alabastrowych* ← ap. *pojemnik* ‘tu: wykonane z alabastru naczynie służące do przechowywania wonności’, *alabastrowy flakonik* ‘tu: wykonany z alabastru mały flakon, mała butelka, niewielkie naczynie, służące do przechowywania perfum’ <fr. *flacon*>¹⁰:

alabastrowy flakonik, który pewna kobieta rozbiła i wylała na stopy Jezusa w Betanii, był przypuszczalnie wydrążony w kamieniu. [...] Pliniusz Starszy stwierdził, że olejki najlepiej przechowywać w *pojemnikach alabastrowych*. Jeżeli *flakonik*, o którym mówi Ewangelia, miał równie długą szyjkę [...], łatwo pojąć, dlaczego przejęta kobieta odłamała ją zamiast odkorkować, wylewając wszystek olejek od razu, tak że „dom napenił się wonią olejku” (Ewangelia św. Jana 12, 3)¹¹;

b) „dwie *alabastrowe flaszeczki* do przechowywania pachnących olejków (odkopane w Palestynie)¹² ← ap. *flaszeczki* ‘tu: wykonane w alabastrze małe buteleczki’; c) „rzymski *flakonik* na perfumy wykonany z *onyksu*”¹³ ← ap. *onyks* ‘minerał, odmiana agatu, kamień półszlachetny o naprzemianległych warstewkach białych i czarnych lub ciemnobrunatnych’ <gr. *ónyks*>¹⁴; d) *ceramiczne buteleczki* ‘tu: wykonane z *ceramiki* ‘wypalonych glinek’ <z gr. *keramikós* ‘gliniany’>¹⁵ małe naczynia z wąską szyjką i małym otworem, używane do przechowywania wonności’: „w Jerozolimie olejki i pachnidła przechowywano w małych buteleczkach ceramicznych”¹⁶; e) *szklane buteleczki* ‘tu: wytopione ze szkła ‘przezroczystej, nieprzepuszczalnej substancji, stanowiącej mieszaninę zakrzepłych krzemianów’ małe naczynia na wonności’: „szklane buteleczki na pachnidła odnaleziono w grobowcach w dolinie Hinnom”¹⁷ oraz f) wykreowane z *gliny* ‘składającej się z iłu, piasku i żwiru osadowej skały okruchowej, stosowanej jako materiał garncarski i rzeźbiarski’: „gliniane naczynie na wonny olejek (Palestyna, I w. n.e.)”¹⁸.

Starożytne wonne substancje były przechowywane ponadto w: a) miniaturowych *wazach* ‘tu: maleńkich, ozdobnych, ceramicznych lub kamiennych naczyniach, o kształtach podobnych do dzbana, służących do przechowywania pachnideł’ <łac. *vas vasis* ‘naczynie’>¹⁹:

9 D. Pemberton, *op. cit.*, s. 114.

10 Por. *Słownik wyrazów obcych*, s. 346.

11 A. Millard, *Skarby czasów Biblii*, Warszawa 2000, s. 179.

12 W. Kopaliński, *Opowieści o rzeczach powszednich*, Warszawa 1994, s. 133.

13 S. James, *Starożytny Rzym*, Warszawa 1990, s. 18.

14 *Słownik wyrazów obcych*, s. 793.

15 Por. *ibidem*, s. 164.

16 A. Millard, *op. cit.*, s. 179.

17 *Ibidem*.

18 W. Kopaliński, *op. cit.*, s. 133.

19 Por. *Słownik wyrazów obcych*, s. 1161.

wśród wielu przedmiotów osobistego użytku w nienaruszonym grobowcu Cha i Merit była m.in. *małeńka waza na pachnidło* i nesesor z kosmetykami. Cha był Nadzorcą Budowli Królewskich w Tebach za panowania Thotmesa III i jego syna Amenhotepa II²⁰;

b) miniaturowych *słojach* ‘tu: malutkich cylindrycznych naczyniach używanych do przechowywania substancji zapachowych’: „szkatuła pochodząca z czasów XVIII dynastii [egipskiej – K.W.] wykorzystywana była jako pojemnik na słoje z kosmetykami oraz pachnidłami”²¹ i c) „rzymskiej *szklanej ampulli* na wonności (III w. n.e.)”²² ← *ap. ampulla* ‘tu: w starożytności, wykonane ze szkła małe naczynie o wąskiej szyjce, służące do przechowywania pachnideł’ <łac.>²³.

Wśród nowożytnych pojemników na wonności ciekawym obiektem jest, będący orientalnym klejnotem, indyjski *złoty medalion* ‘tu: wykreowana ze złota, ‘bardzo cenionego metalu szlachetnego, żółtego, o silnym połysku, miękkiego, bardzo ciągliwego i kowalnego, wykorzystywanego w złotnictwie i jubilerstwie’, ozdoba noszona na szyi, w kształcie owalnego pudełeczka, wewnątrz którego umieszczano pachnące kompozycje’ <fr. *médaille*, wł. *medaglione*>²⁴ „zdobiony emalią, perłami, granatami, służący jako pojemnik na pachnidła, wykonany około 1700 roku w Dżajpurze”²⁵.

Innym rodzajem biżuteryjnych naczyń na zapachy były, wracające dziś do łask, *pomandery* ‘małe, kuliste, metalowe pojemniki, od XVI wieku z przegródkami, służące do przechowywania korzennych lub ziołowych aromatycznych gałązek przygotowywanych przez aptekarzy lub perfumiarzy; noszone na szyi lub na przegubie ręki w celu neutralizacji przykrych zapachów’ <fr. *pomme d’ambre* ‘bursztynowe jabłko’>²⁶. Pojawiły się one w średniowiecznej Europie, a z czasem, zdobione gęmmami²⁷ i emalią, weszły do kanonu bardzo modnej biżuterii. Jak zauważa historyk sztuki Nancy Fyson –

20 D. Pemberton, *op. cit.*, s. 160.

21 R. Hamilton, *op. cit.*, s. 14.

22 W. Kopaliński, *op. cit.*, s. 101.

23 Por. *Słownik wyrazów obcych*, s. 45.

24 Por. *ibidem*, s. 702.

25 N. Fyson, *Klejnoty świata*, Warszawa 1996, s. 142; *emalia* ‘szklista, najczęściej nieprzezroczysta masa otrzymana przez stopienie naturalnych materiałów skalnych, np. piasku, kredy z topikami, np. z boraksem, sodą, stosowana w celach zdobniczych’ <fr. *émail*> (*Słownik wyrazów obcych*, s. 292; por. N. Fyson, *op. cit.*, s. 46-47); *perły* ‘kamienie organiczne; cenione w jubilerstwie, kuliste lub nieregularne twory o srebrzystobiałym połysku (czasem różowym, żółtym, czarnym) formujące się wokół obcego ciała na wewnętrznej powierzchni muszli lub w ciele wielu mięczaków’ <łac. *perna* ‘rodzaj małża morskiego’> (*Słownik wyrazów obcych*, s. 848); *granaty* ‘twarde minerały z grupy krzemianów, przezroczyste lub przeświecające, o różnej barwie, stosowane w jubilerstwie jako kamienie półszlachetne’ <z hol. *grenate*> (*Słownik wyrazów obcych*, s. 402).

26 Definicja ustalona na podstawie: N. Fyson, *op. cit.*, s. 112.

27 *Gemma* ‘szlachetny lub półszlachetny kamień zdobiony miniaturowym reliefem wypukło (kamea), wklęsło (intaglio), używany jako ozdoba’ <łac. *gemma* ‘pączek; oczko pierścienia’> (*Słownik wyrazów obcych*, s. 328; por. K. Węgorowska, *Kamienie i klejnoty w języku, kulturze, sztuce*, Warszawa-Zielona Góra 2012).

w XVI wieku pojemniki zostały podzielone na przegrody. [...] Do najczęściej umieszczanych w nich pachnidła należały ambra – szara, woskowata substancja o zapachu zbliżonym do pizma, uzyskiwana z wydzielin przewodu pokarmowego kaszalota, korzenie, zioła oraz cybet²⁸.

Przykładem takiego aromatyczno-pragmatycznego klejnotu jest artefakt wykreowany około 1580 roku z połączanego srebra i czarnej emalii, bogato rytowany, należący obecnie do firmy jubilerskiej Asprey and Co, mający sześć przegródek na różne gatunki wonnych substancji²⁹. Tyle samo ruchomych elementów wyróżnia, wykonany około 1600 roku, francuski złoty pomander, ornamentowany emalią, inkrustowany akwamaryną i rubinami³⁰.

Warto nadmienić, że owe zapachowe kosztowności pełniły też inną pragmatyczno-profilaktyczną funkcję, ponieważ –

drugim powodem, dla którego noszono *pomandery*, była obawa przed zakaźnymi chorobami; rozprawy lekarskie traktujące o sposobach ochrony przed zarazami z naciskiem zalecały ich używanie. Sądzono wówczas, iż częste wacchanie aromatycznych substancji zapobiega wchłanianiu z powietrza chorobotwórczych miazmatów. W XVII wieku aptekarze zalecali umieszczanie w *pomanderach* aromatycznego amoniaku, który otrzymywano drogą destylacji strużyn jelenich rogów, z dodatkiem różnych rodzajów olejków zapachowych³¹.

Kolekcjonerka i historyk sztuki Judith Miller zwraca uwagę, że europejskie flakoniki na wonności przygotowywano z różnych materiałów, także z *porcelany* ‘tworzywa będącego mieszaniną kaolinu, kwarcu i skalenia, formowanego i wypalanego w wysokiej temperaturze, zwykle pokrytego szkliwem, służącego do wyrabiania naczyń i przedmiotów artystycznych’ <wł. *porcellana*>³². Te najbardziej modne i pożądane powstawały od początku XVIII wieku w Miśni w Niemczech. Owe, unikatowe dziś, miśnieńskie zapachowe egzemplarze reprezentuje „buteleczka o neorokokowej dekoracji (z nałożonymi rzeźbionymi kwiatami w kolorze pastelowym i namalowanymi owocami) bardzo popularna w Europie w II połowie XIX wieku”³³. Przywołane refleksje podziela znawczyni kultury baroku Helga Möbius, która dodaje –

do modnych akcesoriów dystygowanej mieszczki w XVIII wieku należały wachlarz, flakonik z pachnidłami, koronkowa chustka, a także śpiewnik. [...] *Barokowe flakoniki na perfumy z porcelany miśnieńskiej*, jak ten z około 1750 roku, mają często kształt figurek lub bukietów kwiatów. Wynaturzona forma czyni je raczej przedmiotami dekoracyjnymi niż użytkowymi³⁴.

28 N. Fyson, *op. cit.*, s. 113.

29 Por. *ibidem*, s. 113; *srebro* ‘biały metal szlachetny’.

30 Por. *ibidem*, s. 113; *akwamaryna* ‘minerał odmiana berylu, przezroczysty kamień szlachetny o barwie niebieskawozielonej, często używany w jubilerstwie’ <łac. *aqua marina* ‘woda morska’> (*Słownik wyrazów obcych*, s. 27); *rubin* ‘minerał będący przezroczystą odmianą korundu o ciemnoczerwonej barwie’ <z wł. *rubino*> (*ibidem*, s. 979).

31 N. Fyson, *op. cit.*, s. 113.

32 Por. *Słownik wyrazów obcych*, s. 884.

33 J. Miller, *Antyki. Encyklopedia*, Warszawa 2000, s. 516; por. I. Menzhauzen, *Stara porcelana miśnieńska w Dreźnie*, Warszawa 1990.

34 H. Möbius, *Kobieta baroku*, Warszawa 1986, s. 197, 204.

Równie intrygującym perfumeryjno-porcelanowym desygnatem jest, odgrywające podwójną, bo symboliczno-pragmatyczną rolę, datowane na 1850 rok *jajko wielkanocne z zatyczką*, o którym, podobnie jak o innych artystycznych przedmiotach tego typu, wiadomo, że:

w 1817 roku pruska księżniczka Charlotte, córka Ferdynanda Wilhelma II, wyszła za mąż za cara Rosji Mikołaja. Porcelanowe jajka stanowiły dobre rozwiązanie problemu wysyłania jaj (tradycyjnego w Rosji) jako daru wielkanocnego, pomiędzy dworami pruskim i rosyjskim. Jajka te były zdobione szczegółowo malowanymi topograficznymi widokami, na zwyczajowo niebieskim tle z płaskimi złożonymi bordiurami. Inne popularne motywy dekoracyjne obejmowały kwiaty i sceny religijne. Egzemplarze z zatyczkami mogły być używane jako flakoniki na wonności³⁵.

Zaprezentowane powyżej porcelanowe cuda miały jednak swoich *kryształowych* 'tu: wykonanych ze szkła kryształowego/kryształu' gatunku przezroczystego, ciężkiego szkła' <gr. *krýstallós* 'lód; kryształ'>³⁶ prekursorów. Potwierdza to jeden, wykreowany w Niemczech w 1680 roku, ze skarbów Medyceuszy, który podziwiać można we florenckim Museo degli Argenti. Jest nim słynne medycejskie pudzderko z trzema *kryształowymi flakonikami* na perfumy. Na temat owego miniaturowego arcydzieła o wymiarach 6 cm × 5,8 cm, klejnotu skomponowanego z barwionej na czerwono kości słoniowej, złota, diamentów, szkła kryształowego i jedwabiu, w albumie poświęconym kolekcji florenckiego rodu czytamy:

pudzderko do przechowywania perfum, wyrzeźbione w kości słoniowej pomalowanej na kolor czerwony, zawiera trzy maleńkie *kryształowe flakoniki*. Księżna Anna Maria Lodovica de Medici miała podobne, przechowywane obecnie w Wiedniu. Pudzderko florenckie – niezwykle zarówno ze względu na kształt, jak i materiał – mogło powstać w Dreźnie. Reprezentuje osobliwą odmianę maleńkich przyborników wytwarzanych w manufakturach niemieckich, na ogół ze złota i półszlachetnych kamieni, później porcelany³⁷.

W zbiór flakoników na pachnidła, wykreowanych z różnych materiałów, wpisują się też desygnaty przygotowane ze szlachetnych metali. Dokumentują one fakt, że w Europie perfumy w *szklanych flakonikach* ← ap. *szklany* 'zrobiony, wykonany ze szkła', o czym już nadmieniałam, zaczęły pojawiać się dopiero od połowy XVII wieku. Wpłynęło na to ówczesne przekonanie, że „szkło nie jest materiałem dość cennym, aby przechowywać w nim kosztowne perfumy”³⁸. Dlatego wcześniej, w XVI i pierwszej połowie XVII wieku, flakony na wonności sporządzano ze złota oraz kamieni półszlachetnych. Do tego typu naczyń –

35 J. Miller, *op. cit.*, s. 182.

36 Por. *Słownik wyrazów obcych*, s. 616.

37 A.M. Massinelli, F. Tuena, *Skarby Medyceuszy*, Warszawa 1993, s. 229; *kość słoniowa* 'zębina ciosów słonia (także kłów morsa, hipopotama i siekaczy narwala) używana do wyrobu drobnych przedmiotów dekoracyjnych i do inkrustacji'; *diamenty* 'odmiana węgla, najtwardsze ze wszystkich minerałów, najcenniejsze kamienie szlachetne, bezbarwne lub w różnych odcieniach, przezroczyste o silnym połysku' <łac. *adamás* 'stal'> (*Słownik wyrazów obcych*, s. 616).

38 J. Miller, *op. cit.*, s. 516.

powrócono w późnej epoce wiktoriańskiej produkując małe neorenesansowe dziełka, jak ta buteleczka na perfumy wyprodukowana w 1891 roku w Birmingham, gdzie w XIX wieku wytwarzano dużą liczbę niedrogich przedmiotów ze srebra, czy ta *angielska buteleczka na perfumy ze srebra i szylkretu* projektu Williama Comynsa (1906). Należy jednak pamiętać, że w epoce tej srebrne flakoniki były rzadsze niż szklane i często miały wewnątrz szklany pojemniczek, który ochraniał materiał przed kontaktem z perfumami, mogącymi spowodować jego zmatowienie. [...] W XIX i XX wieku wyrabiano wiele różnych flakoników i buteleczek. Są zazwyczaj bogato dekorowane i robione z drogich materiałów³⁹.

Dominacja *szklanych flakoników* na wonności rozpoczyna się dopiero pod koniec XVIII wieku. W okresie wiktoriańskim produkcja tych pojemników osiąga swoje apogeum. Wtedy powstają też słynne brytyjskie *dwustronne flakoniki* ← *dwustronne* 'tu: wypełnione w obu tworzących je częściach', które –

z jednej strony zawierały perfumy, a z drugiej sole trzeźwiące lub substancje pochłaniające brzydkie zapachy. Były to zazwyczaj buteleczki z kolorowego szkła o dekoracyjnych szfawanych krawędziach. Zakrętki na obu końcach były wykonane ze srebra, srebra złoconego, a nawet mosiądzu. Wzór ten produkowano masowo, na każdą kieszeń, a najkosztowniejsze flakoniki były inkrustowane koralem lub turkusami i oplecione srebrną siateczką. Przykładem takiego naczynia jest *szklana dwustronna buteleczka* (ok. 1870) ze srebrnymi zakrętkami; lewa połowa pojemnika mieściła perfumy i ta część ma zakrętkę z przyciskiem wyścieloną korkiem; prawa zaś przeznaczona była na sole trzeźwiące i zamykana jest zakrętką z gwintem⁴⁰.

W lingwistyczno-kulturologicznych rozważaniach o naczyniach na różne substancje zapachowe istotna jest też refleksja o *osobistych flakonikach* ← ap. *osobisty* 'tu: będący własnością konkretnej osoby; prywatny; własny', których funkcjonowanie związane było z faktem, że „aż do końca XIX wieku kobiety kupowały perfumy i same sporządzały mieszanki, a następnie przelewały do *osobistych flakoników*”⁴¹.

Wiek XIX to także okres *tanich* 'niewiele kosztujących; niedrogich', produkowanych w ogromnej liczbie, *flakoników* „zwanych Oxford Lavenders, które były po zużyciu perfum wyrzucane; ochrzczono je nawet jako *flakony* »do wyrzucenia«”⁴².

W okresie tym wypracowana została prawidłowość, a według niej „o wzorze fla-

39 *Ibidem*, s. 259, 516; *szylkret* 'masa rogowa otrzymana z płytek okrywających pancerz kostny żółwi morskich, lekko przezroczysta, o barwie od żółtej do brunatnej, używana do wyrobu drobnych przedmiotów ozdobnych i użytkowych, a także do inkrustacji' <niem. *Schildkröte* 'żółw'> (*Słownik wyrazów obcych*, s. 1082).

40 J. Miller, *op. cit.*, s. 516; *mosiądz* 'stop miedzi z cynkiem i innymi metalami'; *korale* 'organiczne kamienie szlachetne, szkielety koralowców, tworzących kolonie, używane do wyrobu różnych ozdób i inkrustacji' <gr. *korállion*> (*Słownik wyrazów obcych*, s. 599; por. K. Węgorowska, *Od Gorgony do Kolberga. Świat koralu / koralowców w polszczyźnie. Rzecz lit(h)olingwistyczno-kulturologiczna*, Zielona Góra 2019); *turkusy* 'stosowane w jubilerstwie kamienie półszlachetne o barwie niebieskawej lub niebieskozielonej i szklistym albo woskowym połysku' <wł. *turchese* 'turecki kamień'> (*Słownik wyrazów obcych*, s. 1137); *korek* 'tu: fragment masy korkowej uzyskanej z kory niektórych roślin drzewiastych, odznaczającej się własnościami izolacyjnymi, lekkością, elastycznością i stosunkowo dużą wytrzymałością' <hiszp. *corcho*> (*ibidem*, s. 600).

41 J. Miller, *op. cit.*, s. 516.

42 *Ibidem*.

konika na perfumy decydował charakter perfum. Jeśli łatwo się uwalniały, buteleczka musiała być szczelna i nie mogła przepuszczać światła, jeśli perfumy były bardzo drogie, flakonik musiał odzwierciedlać ich wartość⁴³, jak naczynko z ok. 1830-1840 roku wyprodukowane w wytwórni słynnego czeskiego szklarza Friedricha Egernanna, będące przykładem zastosowania szkła lithialinowego, którego pasemka uzyskuje się, mieszając szkło o różnych barwach, sprawiając tym samym, że stworzony z niego szklany przedmiot przypomina wyrób z kamienia półszlachetnego⁴⁴. W końcu XIX wieku popularne stały się, modne i dzisiaj, *flakoniki ze szkła kameowego*⁴⁵ –

składające się z dwóch warstw, a dekoracje szlifowane w warstwie zewnętrznej odsłaniają kolor warstwy spodniej. Flakonikom nadawano różne formy, wśród których szczególnie wyróżniają się te w kształcie głów zwierząt, łabędzi, orłów, sów, a nawet krokodyli oraz te przypominające kształtem nakrapiane ptasie jaja, czasami zakończone zakrętką w formie głowy ptaka, a także te zdobione typowymi motywami kwiatów i liści o dekorowanych tak samo srebrnych korkach. Do ich najbardziej znanych wytwórców należała założona w 1837 roku angielska firma Thomas Webb & Sons ze Stourbridge⁴⁶.

Znawca secesji – Bartłomiej Gutowski – uwypatnia jeszcze inne fakty dokumentujące ewolucję naczyń na wonności, które właśnie w XIX wieku z „banalnych fiolek chronionych skórą”⁴⁷ ← ap. zestawienie *banalne fiołki* ‘tu: pozbawione wszelkiej oryginalności; pospolite, szablonowe, oklepane naczynka szklane o wydłużonym kształcie, służące do przechowywania perfum’ <zdr. od *fiola* z fr. *firole* ‘buteleczka z wąską szyjką’>⁴⁸, przelane zostały do „ozdobnych butelek”⁴⁹ ← ap. *ozdobne* ‘tu: piękne; upiękzone elementem, motywem zdobniczym’. Według J. Miller na przemianę tę wpłynął fakt, że:

43 *Ibidem*.

44 Jak zauważa J. Miller (*op. cit.*, s. 283), „wiek XIX w Czechach był okresem eksperymentów w dziedzinie technologii. Szklarze, którzy często byli również utalentowanymi chemikami, wynajdywali nowe kolory, nowe sposoby nakładania koloru, nowatorskie techniki produkowania szkła przypominającego inne materiały. Należało do nich wynalezione i opatentowane w 1829 roku w czeskiej hucie Haida szkło lithialinowe, błyszczące, nieprzezroczyste, przypominające kamienie półszlachetne. Powierzchnię szkła pokryto tlenkami metali, aby przypominało pożyłkowany marmur. Typowe kolory otrzymanej w ten sposób masy szklanej to nasycona czerwień, rzadziej ciemna zieleń, błękit, purpura. Wyroby najczęściej szlifowano i polerowano, czasem złożono i malowano emaliami”.

45 *Kamea* ‘szlachetny lub półszlachetny kamień z wypukłą rzeźbą, zwykle jaśniejszą od tła, wyobrażająca głowę kobiecą, motywy florystyczne lub zoomorficzne’ <z hiszp. *camefeo*> (*Słownik wyrazów obcych*, s. 515 oraz K. Węgorowska, *Kamienie i klejnoty...*); „szkło kameowe. Dekoracja kameowa na szkłe znana była już w czasach rzymskich. Naśladowała małe dekoracyjne kamee z kamieni półszlachetnych lub muszli. Szklane naczynie, zwykle w kolorze ciemnoniebieskim, pokrywano jedną lub kilkoma warstwami szkła w kontrastującym kolorze, najczęściej białym. Potem szlifowano warstwę w taki sposób, żeby powstała reliefowa, wypukła dekoracja w kolorze warstwy wierzchniej na tle koloru naczynia. Następnie dekorację delikatnie ryto, wydobywając szczegóły” (J. Miller, *op. cit.*, s. 298).

46 *Słownik wyrazów obcych*, s. 516.

47 B. Gutowski, *Secesja*, Warszawa 2014, s. 103.

48 Por. *Słownik wyrazów obcych*, s. 342.

49 B. Gutowski, *op. cit.*, s. 103.

po 1900 roku liczące się firmy perfumeryjne i duże domy mody rozpoczęły sprzedaż perfum we własnych flakonikach [...], jak flakoniki perfum „L'Amiant” firmy Coty zaprojektowane w 1930 roku przez René Lalique'a (1860-1945) lub „Maderas de Oriente” z firmy Myrurgia⁵⁰.

Polski historyk sztuki opisuje przebieg owego wydarzenia oraz prototypowy desygmat – dzieło sztuki, które zapoczątkowało estetyczną rewolucję nie tylko w przemyśle perfumeryjnym, ale i w sztukach plastycznych.

To po części właśnie René Lalique'owi zawdzięczamy wspaniałość dzisiejszych flakoników z perfumami. Pierwsze z nich były efektem jego współpracy z François Coty'e. [...] Coty zwrócił się w 1908 roku do swojego sąsiada Lalique'a z prośbą o zaprojektowanie ozdobnych, złotych etykiet na butelki, dotychczas dekoracje wykonywała jego żona. Lalique miał się zgodzić proponując, że zaprojektuje również odpowiedni flakon. Kunsztowność butelki, a przede wszystkim secesyjny charakter plakiety z fantazyjnym, zwiewnym i zmysłowym wizerunkiem zdającej się unosić nagiej dziewczyny, oplecionej gąszczem płynnych linii, zrobiły furorę. Przedsięwzięcie okazało się komercyjnym sukcesem. Z czasem projekty były coraz śmielsze – butelki stawały się samodzielnymi rzeźbiarskimi dziełami sztuki⁵¹.

W ten secesyjny kanon perfumeryjnych flakonów/butelek-dzieł sztuki wpisują się:

- 1) produkowane w Anglii szklane flakony o eleganckich szlifach z motywem płycin. Takie flakony nie były sprzedawane razem z perfumami, które kupowano oddzielnie, by przelać je do ozdobnych flakoników. Szlifowany korek mógł służyć równocześnie do nanoszenia perfum⁵²,
- 2) flakonik do perfum Maurica Marinota (ok. 1925), będący dekorowaną wewnątrz buteleczką z czystego szkła z fasetowaną powierzchnią i grawerem „Marinot 1755”. Jej ciężka forma i mała skala są typowe dla unikatowych prac Marinota⁵³ –

– oraz trzy, wykreowane w kamieniu, współczesne artefakty. Pierwszym z nich jest *butelka/butelecza z dumortierytu* ‘minerału, który ze względu na piękną niebieską i fioletową barwę, a także odpowiednią twardość znakomicie nadaje się do celów jubilerskich⁵⁴.

Twardy, ale atrakcyjny dumortieryt często się poleruje i rzeźbi, otrzymując przedmioty dekoracyjne, jak ta buteleczka na perfumy zdobiona wizerunkiem ptaka⁵⁵. Butelka z dumortierytu. Dumortieryt jest rzadko spotykanym minerałem, zwykle zbitym⁵⁶.

Kolejne dwie to *buteleczeni* na perfumy *wyrzeźbione w kryształach górskim* ‘bezbarwej, przezroczystej odmianie kwarcu, stosowanej w jubilerstwie i do wyrobu przedmiotów

50 J. Miller, *op. cit.*, s. 516.

51 B. Gutowski, *op. cit.*, s. 103.

52 J. Miller, *op. cit.*, s. 516.

53 „Maurice Marinot (1882-1960) – malarz i niezależny artysta pracujący w szkle od ok. 1900 roku” (*ibidem*, s. 419).

54 N. Sobczak, T. Sobczak, *Wielka encyklopedia kamieni szlachetnych*, Warszawa 1995, s. 140.

55 C. Hall, *Klejnoty. Kamienie szlachetne i ozdobne*, Warszawa 1996, s. 117.

56 R.F. Symes, R.R. Harding, *Kamienie szlachetne*, Warszawa 1993, s. 22.

ozdobnych' <z gr. *krýstallós* 'lód; kryształ'⁵⁷. O pierwszej z nich wiadomo, że: „ta *butelecza na perfumy wyrzeźbiona w kryształe górskim* ma inkluzje w postaci igiełkowatych kryształków rutylu”⁵⁸. O drugiej – „w tym kawałku kwarcu-kryształu górskiego widać wyraźnie inkluzje czarnych igiełkowatych wrostków turmalinu. Został on uformowany w kształcie buteleczki, a następnie wydrążony i wypełniony perfumami”⁵⁹.

Z kanonu flakoników R. Laliqué'a wyrosły także różnorodne pod względem form i barw naczynia opisane przez przywoływaną we wstępie niniejszego szkicu A. Wasilenko, na przykład

– dyniowatą buteleczkę zamkniętą korkiem w kształcie grotu włócznie lub strzałę zdolnej przebić najbardziej zatwardziałe serca zaprojektował Serge Manseau. Flakon ma wywoływać skojarzenia ze szlachetnymi owocami, wiedzą tajemną, zakazanymi przyjemnościami i nieodpartymi pokusami (*Alchemie*); – ozdobiony pięcioramienną gwiazdą flakon w kształcie piersiówki zaprojektował Thierry Mugler (*A Man*); – flakon, jednakowy dla całej serii, nawiązuje kształtem do słynnej Eau Imperial. Zamiast charakterystycznych pszczoł zdoła go złota siateczka, której sześcioboczne oczka mogą budzić skojarzenia z plastrami miodu (*Aqua Allegoria*); – charakter perfum podkreśla zaprojektowany przez Armanda Rateau wytworzony flakon w kształcie czarnej kuli zwieńczonej złotym, również kulistym, korkiem. Na buteleczce widnieje rysunek przedstawiający kobietę w wieczorowej sukni, która trzyma na ręce dziecko (*Arpège*); – czerwony flakon przypomina sylwetkę samuraja (*Basala*); – flakon ma kształt pierścienia z korkiem przypominającym szlachetny szafir z Birmy (*Boucheron*); – ozdobiony korkiem flakon przypomina starą fryzjerską gruszkę (*Busiress Centre Club – BCC*); – flakon ma kształt muszli z zatopionymi w niej bąbelkami powietrza (*Christian Lacroix*); – flakon przypomina kształtem telefon komórkowy – jeden z ulubionych gadżetów młodych mężczyzn (*Crave*); – flakon przypominający kroplę wody ma budzić skojarzenia ze zrównoważoną i ponadczasową kobiecą zmysłowością. Fantazyjny korek może przywołać na myśl liście drzewa w jesienny dzień lub pełne wdzięku kobiece gesty (*Duende*); – flakon przypomina serce (*Escada Sentiment*); – przekrój poprzeczny flakonu przypomina serce (*Escada Sentiment pour Homme*); – opływowy kształt butelki budzi skojarzenia z sylwetką niezwykle zgrabnej kobiety (*Extravagance d' Amariage*); – flakon to odmiana magicznej kuli, po potrząśnięciu której zamiast śniegu sypie się na umieszczoną w środku figurkę kobiety złoty deszcz (*Fragile*); – twórców flakonu zainspirował kształt amfory, budzący skojarzenia nie tylko z naczyniem, w którym przez wieki przechowywano pachnidła, ale także z sylwetką kobiety. Szyjka flakonu nawiązuje do charakterystycznych naszyjników projektowanych przez dyrektora artystycznego domu mody Dior – J. Galliano (*J'adore*); – flakon przypomina drogocenną bransoletę – współczesny talizman szczęścia (*Jaipur*); – flakon w kształcie kobiecego torsu w różowym gorsecie ma być hołdem złożonym kobietom (*Jean Paul Gautier*); – kształt flakonu nawiązuje do starożytnej greckiej kolumny – symbolizuje siłę i ponadczasowość (*Kouros*); – abstrakcyjny flakon może kojarzyć się z kobiecym ciałem. Zaprojektowała go rzeźbiarka Cac La Page, której praca – wazon, wystawiona w jednej z londyńskich galerii zachwyliła Lagerfelda (*Lagerfeld*

57 Por. *Słownik wyrazów obcych*, s. 616; kwarc 'występujący w wielu odmianach dwutlenek krzemu; jedna z krystalicznych odmian krzemionki, stosowany m.in. w jubilerstwie' (*ibidem*, s. 628).

58 C. Hall, *op. cit.*, s. 25; rutyl 'minerał, ruda tytanu, pospolita odmiana dwutlenku tytanu o barwie brunatnoczerwonej lub czerwono czarnej' <od łac. *rutilus* 'żółtoczerwony'> (*Słownik wyrazów obcych*, s. 981).

59 C. Hall, *op. cit.*, s. 25; turmalin 'kameń szlachetny o barwie najczęściej czarnej, używany w jubilerstwie' <z syngaleskiego *törmalli*> (*Słownik wyrazów obcych*, s. 1137).

Woman); – flakon ma kształt jabłka symbolizującego pokusę, której w żaden sposób nie można się oprzeć (*Lolita Lempicka*); – flakon nawiązuje do oplecionego bluszczem pnia drzewa z wyciętym w korze napisem Lolita Lempicka. Korek w kolorze starego złota zdobi motyw stojów pnia drzewa (*Lolita Lempicka au Masculine*); – flakon inspirowany zapalniczką, którą w roku 1968 zaprojektował Robert Hocq (*Must de Cartier*); – zaprojektowany przez Annegret Beier flakon w kształcie niedoskonałej szklanej kuli ma symbolizować planetę we wszechświecie, kobiecość, światłość, a także piękno i kruchość wszechrzeczy (*Noa*); – flakon z białego szkła do złudzenia przypomina słoiczek na leki, który widział pomysłodawca zapachu, amerykański przemysłowiec i właściciel stoczni Wiliam L. Schultz. Widniejący na buteleczce rysunek statku ma symbolizować męski charakter zapachu (*Old Spice*)⁶⁰.

Jak wynika z powyższych uwag, pojemniki na wonności przeszły długą ewolucję, co udokumentowane zostało nie tylko w ich werbalno-deskryptywnych charakterystykach, ale i w sygnujących je apelatywnych nazwach. Są wśród nich określenia jednowyrazowe: *alabastron*, *pomander*, *pomandery* oraz miana wieloczłonowe, na przykład *alabastrawy dzbanuszek*, *alabastrawy flakonik*, *alabastrowe flaszeczki*, *pojemniki alabastrowe*, *kalcytowy dzbanuszek*, *maleńka waza*, *banalne fiołki*, *butelka z dumortierytu*, *buteleczka z dumortierytu*, *angielska buteleczka ze srebra i szylkretu*, *dyniowata buteleczka*, *szklana dwustronna buteleczka*, *buteleczka z czystego szkła*, *buteleczka o neorokokowej dekoracji*, *ceramiczne buteleczki*, *szklane buteleczki*, *buteleczki wyrzeźbione w kryształach górskim*, *ozdobne butelki*, *czerwony flakon*, *flakon z białego szkła*, *flakony „do wyrzucenia”*, *flakony ze złota*, *flakony o szlifach z motywem płycin*, *flakony z kamieni półszlachetnych*, *barokowe flakoniki*, *brytyjskie dwustronne flakoniki*, *dwustronne flakoniki*, *kryształowe flakoniki*, *tanie flakoniki*, *osobiste flakoniki*, *szklane flakoniki*, *flakonik ze szkła lithialinowego*, *flakonik ze szkła kameowego*, *flakoniki z porcelany*, *flakoniki z porcelany miśnieńskiej*, *gliniane naczynie na wonny olejek*, *rzymski flakonik z onyksu*, *rzymska szklana ampulla*, *słoje z pachnidłami*, *pomander ornamentowany emalią*, *pomander z pozłacanego srebra i czarnej emalii*, *pomander inkrustowany akwamaryną i rubinami*, *francuski złoty pomander*, *pomandery zdobione gemmami i emalią*, *złoty medalion zdobiony emalią*, *perłami i granatami*, *jajko wielkanocne z zatycką*, *flakon – amfora*, *flakon – jabłko*, *flakon – muszla*, *flakon – piersiówka*, *flakon – serce*, *flakon – zapalniczka*, *flakon – magiczna kula*, *flakon – czarna kula*, *flakon – niedoskonała szklana kula*, *flakon – drogocenna bransoleta*, *flakon – pierścień z birmańskim szafirem*, *flakon – kobiece ciało*, *flakon – kobiece tors w różowym gorsecie*, *flakon – kropla rosy*, *flakon – plaster miodu*, *flakon – telefon komórkowy*, *flakon – słoiczek na leki*, *flakon – stara fryzjerska gruszka*, *flakon – starożytna grecka kolumna*, *flakon – opleciony bluszczem pień drzewa*, *czerwony flakon – samuraj*.

Liczne z nich wskazują:

a) kruszec oraz inne tworzywa stanowiące podstawowy surowiec do uzyskania konkretnego naczynia na wonności, na przykład *flakony ze złota*, *francuski złoty pomander*,

60 A. Wasilenko, *Świat perfum*, s. 101-276.

pomander z połączanego srebra i czarnej emalii, złoty medalion zdobiony emalią, perłami i granatami, angielska buteleczka ze srebra i szylkretu, gliniane naczynie na wonny olejek, rzymska szklana ampulla, flakonik z porcelany, flakonik z porcelany miśnieńskiej, ceramiczne buteleczki, szklana dwustronna buteleczka, szklane buteleczki, szklane flakoniki;

b) rodzaj szkła użyty do kreacji perfumeryjnych naczyń, na przykład *flakonik ze szkła lithialinowego, flakonik ze szkła kameowego, buteleczka z czystego szkła, flakon z białego szkła, kryształowe flakoniki;*

c) kamień, w którym wykonano/wyrzeźbiono dany desygnat, na przykład *alabastron, alabastrowe flaszeczki, pojemniki alabastrowe, alabastrowy dzbanuszek, alabastrowy flakonik, kalcytowy dzbanuszek, butelka z dumortierytu, buteleczka z dumortierytu, buteleczki wyrzeźbione w kryształach górskim, flakony z kamieni półszlachetnych, rzymski flakonik z onyksu;*

d) stylowe mody i sposoby zdobienia określonego denotatu, na przykład *buteleczka o neorokokowej dekoracji, pomander inkrustowany akwamaryną i rubinami, pomander ornamentowany emalią, pomandery zdobione gemmami i emalią, flakony o szlifach z motywem płycin, złoty medalion zdobiony emalią, perłami i granatami;*

e) kręgi kulturowe świadczące o artystyczno-cywilizacyjnej proveniencji opisywanego przedmiotu, na przykład *angielska buteleczka ze srebra i szylkretu, brytyjskie dwustronne flakoniki, barokowe flakoniki, francuski złoty pomander, rzymska szklana ampulla, rzymski flakonik z onyksu;*

f) kształt perfumeryjnego artefaktu, na przykład *jajko wielkanocne z zatyczką, dyniowata buteleczka, flakon – amfora, flakon – jabłko, flakon – muszla, flakon – pierśiówka, flakon – serce, flakon – zapalniczka, flakon – magiczna kula, flakon – czarna kula, flakon – niedoskonała szklana kula, flakon – drogocenna bransoleta, flakon – pierścień z birmańskim szafirem, flakon – kobiece ciało, flakon – kobiece tors w różowym gorsecie, flakon – kropla rosy, flakon – plaster miodu, flakon – telefon komórkowy, flakon – słoiczek na leki, flakon – stara fryzjerska gruszka, flakon – starożytna grecka kolumna, flakon – opleciony bluszczem pień drzewa, czerwony flakon – samuraj;*

g) wyróżniki oddające specyfikę konkretnych naczyń, na przykład *dwustronne flakoniki, szklana dwustronna buteleczka, ozdobne butelki, czerwony flakon, osobiste flakoniki, małeńka waza;*

h) artystyczno-pragmatyczny „status” niektórych z nich, na przykład *banalne fiołki, tanie fiołki, flakony „do wyrzucenia”.*

Niemal wszystkie z nich, podobnie jak wyróżniane nimi artystyczno-perfumeryjne przedmioty, potwierdzają dążenie człowieka do estetyki, wizualno-sensualnej doskonałości, a poprzez to do indywidualizacji wyrobów perfumeryjnych, które umieszczone w niepowtarzalnych naczyniach dają poczucie wyjątkowości i nieprzeciętności. Określenia naczyń na wonności pobudzają zmysłową wyobraźnię osób, które poznając ich historie, z większą uwagą przemierzają świat perfum, zdając sobie sprawę, że przy

ich doborze/wyborze istotna jest nie tylko treść – nuta zapachowego kosmetyku, ale i forma – buteleczka/flakon, w którym jest on zawarty. Miana te sprawiają też, że koneksjerzy wonności stają się świadkami przemian dokonujących się w branży perfumeryjnej, a jej integralnymi desygnatami są kreowane, opisywane, kolekcjonowane, a poprzez to uwieczniane niewielkie naczynia – swoiste dzieła sztuki, bez nich trudno wyobrazić sobie także współczesny rynek kosmetyczny, na którym, podobnie jak za czasów starożytnych i nowożytnych czasów R. Lalique'a, pomimo konkurencji i komercjalizacji, istotne jest nadal wszechstronnie pojmowane piękno.

LITERATURA CYTOWANA

- Bugajski M., *Jak pachnie rezeda? Lingwistyczne studium zapachów*, Wrocław 2004.
- Fyson N., *Klejnoty świata*, Warszawa 1996.
- Gutowski B., *Secesja*, Warszawa 2014.
- Hall C., *Klejnoty. Kamienie szlachetne i ozdobne*, Warszawa 1996.
- Hamilton R., *Starożytny Egipt*, Ożarów Mazowiecki 2008.
- Hawrysz M., *Obraz kobiety w obcojęzycznych nazwach wyrobów perfumeryjnych*, [w:] *Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego*, t. XX, Wrocław 1998.
- Hurton A., *Erotyka perfum, czyli tajemnice pięknych zapachów*, Kraków 1994.
- Ilustrowany słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 2004.
- Inny słownik języka polskiego PWN*, t. 1-2, Warszawa 2000.
- James S., *Starożytny Rzym*, Warszawa 1990.
- Kopaliński W., *Opowieści o rzeczach powszednich*, Warszawa 1994.
- Massinelli A.M., Tuena F., *Skarby Medyceuszy*, Warszawa 1993.
- Menzhausen I., *Stara porcelana miśnieńska w Dreźnie*, Warszawa 1990.
- Millard A., *Skarby czasu Biblii*, Warszawa 2000.
- Miller J., *Antyki. Encyklopedia*, Warszawa 2000.
- Möbius H., *Kobieta baroku*, Warszawa 1986.
- Pavia F., *Wielka księga perfum*, Warszawa 1998.
- Pemberton D., *Skarby faraonów*, Warszawa 2004.
- Piotrowicz A., Witaszek-Samborska M., *O słownictwie kosmetycznym we współczesnej polszczyźnie*, „Język Polski” 2000, z. 80.
- Pobudź zmysły. Uwodź zapachem*, „Skarb” 2015, nr 12.
- Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. 1-3, Warszawa 1989.
- Słownik wyrazów obcych. Wydanie nowe*, red. E. Sobol, Warszawa 1996.
- Sobczak N., Sobczak T., *Wielka encyklopedia kamieni szlachetnych i ozdobnych*, Warszawa 1995.
- Symes R.F., Harding R.R., *Kamienie szlachetne*, Warszawa 1993.
- Wasilenko A., *Leksykon perfum*, Kraków 2000.
- Wasilenko A., *Świat perfum*, Warszawa 2004.
- Węgorowska K., *Kamienie i klejnoty w języku, kulturze, sztuce*, Warszawa-Zielona Góra 2012.
- Węgorowska K., *Od Gorgony do Kolberga. Świat koralu/koralowców w polszczyźnie. Rzecz lit(h)olin-gwistyczno-kulturologiczna*, Zielona Góra 2019.

SKRÓTY I SYMBOLE

- ap. – apelatyw
 fr. – francuski
 gr. – grecki
 hiszp. – hiszpański

- hol. – holenderski
łac. – łaciński
n.e. – naszej ery
niem. – niemiecki
ts. – to samo
wł. – włoski
zdr. – zdrobniale
←, → – symbole zależności motywacyjnej

Od alabastronu do flakonu René Lalique'a... Kilka lingwistyczno-kulturologicznych uwag o naczyniach na wonności, pachnidła, zapachy, perfumy...

STRESZCZENIE: Szkic stanowi lingwistyczno-kulturologiczną refleksję na temat nazw oraz opisów naczyń, w których od starożytności do czasów współczesnych przechowywano i przechowuje się różne wonne substancje. Przytoczone w nim werbalne egzemplifikacje dowodzą, że artefakty te na trwałe wpisały się w historię światowej kosmetyki, dokumentując tym samym kreatywność i wrażliwość człowieka.

SŁOWA KLUCZOWE: naczynie – wonności – język – nazwa – kulturologia

From alabastron to René Lalique's bottle... A few linguistic-culturological remarks on fragrances, scents and perfumes containers...

SUMMARY: The article is a linguistic-culturological reflection on the subject of names and descriptions of vessels in which various fragrant substances have been kept from the antiquity. Verbal exemplifications cited in the text show that these artefacts are permanently inscribed in the history of world cosmetics and they document human creativity and sensitivity.

KEY WORDS: perfume vessels – fragrances – language – name – culturology